

Brett om bädden

Boken *Suomalainen sänky*¹¹ bygger till stora delar på ett forskningsmaterial som insamlats redan under den tid *Niilo Valonen* var professor i etnologi vid Helsingfors universitet. Materialet härstammar därför från en tid när finsk etnologi främst intresserade sig för en dokumentation av en lantlig allmogemiljö som sågs som ett försvinnande kulturarv med nationsbyggande kvaliteter. Själva dokumentationen uppfattades som en metodisk, relativt självklara verksamhet som senare skulle leda till sammanfattande och jämförande insikter om kulturella företeelser i den förindustriella tidens finländska samhälle. Liknande forskning utfördes i de flesta europeiska länder fram till 1960-talet. Författarna framhåller i sitt förord att det digra materialet förtjänar att presenteras för en större publik även om de inser att någon kanske kan se verket som en regression med tanke på det paradigmskifte som skett i etnologin efter 1960-talet.

Av författarna deltog Docent *Leena Sammallahti* i det stora projektet *Suomalainen talonpoikaiskoti* (Det finska bondehushållet) som forskningsassistent med ansvar för folkligt boende, heminredning och möbelhistoria. Hon kunde inom detta delprojekt fullborda sin doktorsavhandling om de finska vaggorna. Hon ser det därför naturligt att kunna fortsätta arbetet med sängarna som huvudobjekt för framställningen. Sammallahti svarar för den huvudsakliga löpande texten. För att bredda framställningen har man valt att fördjupa texten med insprängda kulturhistoriska och lokalt inriktade så kallade faktarutor som författats av FM *Marja-Liisa Lehto*. Man har valt att koncentrera sig på Satakunta och västra Finland som huvudområde för de här utvikinngarna som ofta är såpass långa att man kunde tala om delkapitel. Lehto har här använt sig av andra källmaterial, till exempel bouppteck-

ningar. Det här är ett beprövat koncept och onekligen är de insprängda textdelarna (på ljusbrun bakgrund) berikande. Boken får med det här utförandet en helt annan bredd än vad en framställning baserad helt på sängtyper skulle nå fram till. Texterna tycks kommentera varandra och man tycker sig ibland se en dialog som talar om ett gott samarbete mellan författarna och som förhöjer läsoplevelsen.

Boken är rikligt illustrerad med fotografier, teckningar och färgreproduktioner över möbler och interiörer med invånare. Illustrationerna kommer främst ur det på förra århundradet insamlade och dokumenterade hemundersökningsmaterialet, men också annat material och konstverk används. Bildmaterialet är så rikligt att man på sätt och vis kan läsa igenom boken utgående från bilderna som en tredje "historia" eller dimension i boken. Bildtexterna är knappt författade så att det uppstår ett flyt mellan de olika bilderna och en del bilder, t.ex. inledningsbilderna i varje kapitel får tala helt för sig själv. Det kan ibland vara lite irriterande för läsaren att behöva ta reda på närmare uppgifter om bilderna i de enligt kapitel och faktarutor indelade förteckningarna längst bak i boken, men allt tyder på att det här är ett medvetet och ganska lyckat val av författarna. Och man bör betona att informationen alltid finns där. Layouten och utförandet är genomgående proffsigt och genom att notapparatur och hänvisningar är relativt diskret genomförda lämpar sig boken säkert för en bred publik.

Framställningen är ordnad i kapitel enligt olika sängtyper. Från fasta bäddplatser av typ lave rör vi oss genom en räkka av sängtyper: stolpsängar, himmelsängar, "hyllsängar" (kove), högsängar, utdragsängar, utdragssoffor o.s.v. Avslutningsvis återkommer Sammallahti till barnens sängar och vaggorna. Författarna konstaterar att de här typerna är ett resultat av generaliseringar och att det ofta kan vara svårt att placera en säng i någon distinkt grupp. Ibland finns drag av flera grupper i en och samma typ t.ex.

¹¹Sammallahti, Leena & Lehto, Marja-Liisa, 2006: *Suomalainen sänky – Kansanomaisten vuodekalusteiden historiaa*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1094.) SKS, Helsinki. 227 s.

fasta stolpsågar. Det här är frågor som varje försök till systematisering ställs inför och det kommer alltid att finnas former som trotsar forskarnas kategorier. Särskilt invecklad blir den här typologiseringen när det gäller utdragssoffor och -sågar, där dekorationerna på 1800-talet blir viktiga element. I diskussionen kring sångtypernas kulturhistoriska bakgrund framför Sammallahti och Lehto plausibla tolkningar där flera av våra folkliga sångtyper utom de fasta sångarna nog betraktas som relativt unga. Om jag förstått författarna rätt anses tvåvåningssångarna eller högsångarna i Österbotten således ha kommit till på 1700-talet och blivit vanliga först med de högre tvåvåningshusen. Tidigare ansåg man att de var allmänna redan på 1700-talet.

Här kommer Sammallahti in på en intressant fråga då hon talar om de etnologiska mytbildningarna som ofta blir bestående element i vårt kollektiva vetande. De är resultatet av forskargenerationers försök till generaliseringar och gränsdragande som sedan genom lån av varandras forskningsresultat antar karaktären av etablerade sanningar. I hur stor mån man bedrivit forskning på olika geografiska orter spelar förstås också in i det här sammanhanget. Vid närmare

granskning tycks många av etnologernas gränsdragningar och kulturområden i sångvärlden visa drag av övertolkning eller åtminstone av att ha uppfattats allt för bokstavligt av senare uttolkare. Det finns många exempel på en liknande forskningshistorisk utveckling gällande andra kulturyttringar.

Spridningen av sångtyperna illustreras i några fall på traditionellt etnologiskt vis med spridningskartor. Här finner jag en viss oklarhet om vilket material som ligger till bakgrund för kartorna. Jag förstår saken så att kartorna i benämningsundersökningar upptar enbart finskspråkiga orter medan sångtypernas spridning upptar också svenskspråkiga trakter. Man skulle kanske önska sig en mer sammanhållen förklaring i det här sammanhanget.

Boken avslutas med ett kapitel om sovvanor i det finska allmogesamhället med tillhörande faktarutor som tar upp livssituationer från barnsäng till dödsbädd. Många av de här faktarutorna presenterar mäniskoöden som de kan tolkas ur kvarblivet källmaterial. Det är många gripande levnadsförlopp som här presenteras, ofta med talande illustrationer.

Niklas Huldén